

“L'embranchida creativa:
entre la rauxa expressiva i l'íntim replegament”

sardanes

cobla de cambra de catalunya

direcció: Jesús ventura

Joaquim serra i corominas (1907-1957)

enregistrament integral de les sardanes CD 2 de 4

“L'embranchida creativa:
entre la rauxa expressiva i l'íntim replegament”

Teniu entre mans l'enregistrament del segon grup de sardanes de Joaquim Serra. Ens plau que amb la col·laboració de tots plegats s'asseguri la difusió de l'important patrimoni musical a l'entorn de la cobla. Molt especialment ho diem en el cas d'aquestes obres de Joaquim Serra que foren escrites durant el que, segurament, va ser el seu període més vital, el dels anys anteriors a la Guerra Civil, quan tenia entre 20 i 30 anys.

La compositora i musicòloga Concepció Ramió que té cura de les frases que fan de "leitmotifs" a les cobertes de cadascun dels CD's de la integral, ha decidit de qualificar aquesta etapa com la de "*l'embranzida creativa*" amb l'afegit de "*entre la rauxa expansiva i l'intim replegament*", per definir l'ampli ventall de registres emocionals que presenta la creativitat del Joaquim Serra d'aquests anys.

Us convidem a gaudir d'aquesta música que s'expressa valenta i sensible, escrita per a una cobla que fa sonar

com l'orquestrador madur, hàbil i efectista que ja era. Una cobla de la que n'extreu un conjunt de possibilitats tímbriques que ha fet escola i ha servit de mestratge per a les generacions futures de compositors.

El nostre agraïment per la vostra confiança en aquest projecte. Fins al tercer lliurament.

MÚSICS PER LA COBLA. Octubre 2003

Calella, 1926

El jurat, presidit pel compositor Enric Morera, està reunit al voltant d'una taula. No hi ha dubte que hi ha una partitura que és molt millor que les altres. Tots hi estan d'acord. L'autor d'aquella música coneix bé la cobla i els seus instruments, té una bona tècnica d'harmonia i contrapunt i a més posseïx una vena melòdica molt inspirada. Morera es cargola el bigoti mentre pensa. Les notes manuscrites del compositor sota pseudònim li són familiars. Potser és algun deixeble del l'Escola Municipal de Música? No pot ser, perquè ell els ha dit mil i una vegades que no es presentin a concursos fins que acabin els estudis de composició. Es treu les ulleres, s'eixuga el front i finalment assenteix amb el cap. No hi ha dubte, la sardana titulada *Vora el rierol* es mereix el primer premi.

Durant l'acte d'entrega dels guardons, Morera explica al públic les deliberacions del jurat. Arribat el moment de proclamar el guanyador, obre la plica i... "M'ho hauria d'haver imaginat!", exclama. L'autor de *Vora el rierol* és Joaquim Serra, un jove de dinou anys que encara està a primer any de composició! Serra puja

atemorit a recollir el premi. Morera li dóna la mà mentre arrufa el nas i el mira inquisidorament per sobre la muntura de les ulleres. Per sota el bigoti, però, se li escapa un somriure de satisfacció. És evident que aquell jove, fill del músic peraladenc Josep Serra, té una facilitat innata per a la música. En aquells anys, desafiant les advertències del mestre, Joaquim Serra es presentarà amb èxit a d'altres concursos de composició musical. El Foment de la Sardana de Barcelona li otorgarà el premi Sant Jordi de 1926 per la sardana per a dues cobles *A Montserrat*¹, el de 1927 per la suite per a cobla *Impressions camperoles*² i el de 1928 per la *Glossa del ball de gitanes del Penedès*. Quan escriu per a cobla, sobretot quan ho fa per a més d'una o quan usa altres formes que no són la sardana, Serra té al cap un conjunt de cambra. Tracta el rengle de darrere com un quintet de metall, i el de davant com si fossin instruments de corda o com un quintet de vent. Pensa la cobla com un conjunt d'instruments amb unes possibilitats encara per descobrir. "Joaquim comptava escassament 20 anys i revoluciona el camp de la cobla amb sonoritats inèdites, plantejaments formals i conceptuals nous [provinents del simfonisme i la

música de cambra] i una llibertat rítmica inusitada. Tot això sense distanciar-se de la font temàtica de caient popular”.³

Barcelona, 9 d'octubre de 1928

Com cada matí, Joaquim Serra arriba a l'Escola Municipal de Música de Barcelona a primera hora. El conserge li fa saber que avui s'han suspès les classes. És dia de dol perquè ha mort algú important del món de la cultura. En aquell moment, Enric Morera surt corrent de l'edifici. Mestre i deixeble es creuen un segon al passadís. Morera té la cara pàl·lida i el cos compungit. “Ha mort l'Ignasi Iglésias”, li diu. El dramaturg Ignasi Iglésias i Enric Morera eren bons amics. Serra ha vist la cara d'horror del mestre i sap la profunda tristesa que li produeix la mort de l'amic. Malgrat que Morera sigui geniut i malhumorat, Serra l'admira i l'estima. Demana la clau d'una aula al conserge. Davant del piano, Serra comença a perfilar una melodia en memòria de l'amic del seu mestre. Serà una sardana amb un llarg cant de tenora. L'instrument baixarà fins a les notes més greus, que són les més patètiques. I és titularà *Remembrança*.

Teatre Jardí de Figueres, 6 de maig 1929

Plou a bots i barrals, però molta gent ha anat fins al teatre per sentir tocar les cobles. Corre la brama que avui s'estrenarà com a director el noi Serra, de la nissaga de músics de Peralada. Efectivament, un jove neulit i amb ulleres de vidres gruixuts puja a l'escenari i es col·loca davant de la cobla Barcelona. Amb gest enèrgic, marca l'entrada de l'*Albada*, el primer moviment de la suite *Impressions camperoles* que ell mateix ha escrit. Després de la interpretació de *Festa*, el cinquè i últim moviment de l'obra, el públic aplaudeix llargament el jove compositor i director. Joaquim saluda l'auditori i quan es gira de nou cap als músics, s'adona que aquests també l'aplaudeixen. Era el primer cop que Joaquim dirigia la cobla Barcelona, una de les formacions més prestigioses del moment, capitanejada des de 1924 pel seu pare, Josep Serra. En la mateixa vetllada musical, la cobla interpreta una altra peça recent del jove compositor, la sardana *La noia alegre que no sap plorar*. Però Serra no tan sols escriu música per a cobla. Ja ha enllestit la peça orquestral⁴ titulada *Romàntica* (1928) i en breu escriurà *Jocs de jardí* (1929) i *Tres*

peces per a petita orquestra (guardonades amb el premi Unió Radio Barcelona de 1929). Abans d'acabar l'any aconseguirà (per quart any consecutiu!) el premi Sant Jordi del Foment de la Sardana de Barcelona, aquest cop per l'esbós simfònic per a cobla *La fira*.

Barcelona, 14 d'abril de 1931

“En nom del poble de Catalunya proclamo l'Estat Català sota el règim d'una República Catalana que, lliurement i amb tota la cordialitat anhela i demana als altres pobles d'Espanya la seva col·laboració en la creació d'una Confederació de pobles ibèrics”. Són paraules de Francesc Macià des del balcó de la diputació de Barcelona. Quan es proclama la República, que finalment no serà com la que demanava l'avi Macià, Joaquim Serra té vint-i-quatre anys acabats de complir. Li falten pocs mesos per acabar els estudis a l'Escola Municipal de Música de Barcelona. Quan acabi, empenirà una gira per Espanya com a pianista del quartet liderat pel violinista Roig Galindo. Escriu la sardana *Esplais*, guanya el premi Rabell amb les *Variacions per a orquestra i piano* i

l'Orquestra Simfònica de Barcelona (dirigida per Rafael Ferrer) li enregistra dues composicions orquestrals: *Fiesta andaluz* i *Danza gitana*. Els aires nous que porta la Segona República Espanyola coincideixen amb l'època de joventut de Joaquim Serra, quan comença a ser un home. Ha acabat la seva etapa d'estudiant i volta món tocant el piano. Les seves composicions són guardonades, s'enregistren i es programen. L'eufòria del jove compositor és paral·lela a la de la jove República. Per acabar-ho d'adobar, el 1933 comença a treballar com a pianista de Ràdio Associació de Catalunya, i al cap d'un any ja en serà el director artístic i responsable de discoteca. D'aquesta època d'activitat frenètica daten les sardanes *Evocació* (1932), *Joliua* (1933), *Ofrena* (1934) i *El petit Albert* (1935). I també algunes composicions de més envergadura, com les obres escèniques *La tempesta esvaïda* (1934) i *Montserrat tot plora* (1935).

Barcelona, 17 d'octubre de 1937

- És nen o nena? I la Margarida com està?
- És nena i es diu Joaquina. I no pateixis, que la

mare es troba bé.

Ha nascut la filla de Joaquim i Margarida, que es van casar fa un any. La Margarida, al seu torn, és filla de Josep Lleonsí, un músic empordanès de La Principal de Peralada. És per això que Margarida i Joaquina passen temporades a Peralada. Fa més d'un any que ha esclatat una Guerra Civil que en durarà tres, i la vida és més senzilla lluny de la ciutat. La producció compositiva de Joaquim Serra cau en picat. Canalitza la vena creativa cap al piano i la veu i posa música a cinc cançons de Josep Carner (*Cançó florida, Tragèdia d'abril, L'elegia d'una rosa, Cançó voluble i Els sonet dels llavis*)⁵. Són peces madures, introspectives, que s'inclouen de ple en l'estètica Noucentista.

Barcelona, 14 de febrer de 1939

El pare de Joaquim, Josep, jau al llit de mort. El cor li ha deixat de bategar. Ja feia almenys un parell d'anys que no es trobava bé. "Josep Serra no acompanyà els seus companys [de la cobla Barcelona, de gira el 1937] perquè alguns problemes de salut havien començat a aparèixer (...). Per a ell era de

vital importància que li realitzessin una operació de pròstata, però no fou possible. Durant la guerra no es podia disposar d'una bona assistència elèctrica en el quiròfan, ni de les anestèsies adequades."⁶ Tenia seixanta-quatre anys, i la guerra feia pocs dies que s'havia acabat. No és l'única sotregada per a Joaquim. El nou règim polític, una dictadura totalitària imposada pel General Francisco Franco, sotmet la població a depuracions. Algú denuncia Joaquim, que s'ha d'enfrontar a una instrucció militar. Desmenteix les acusacions falses que li inculpen (haver format part de la CNT i d'Estat Català, ser el president de la secció teatral del Sindicat Independent d'Artistes, fomentar idees marxistes i separatistes, etc...). Però amb l'acusació n'hi ha prou per fer-lo fora de la ràdio. Per a Joaquim comença una època trista, paral·lela a la foscor de la dictadura que persegueix i reprimeix la cultura catalana. Viu de composicions d'encàrrec, de "bolos" amb orquestres de ball com les d'Amadeu Rovira o Jaume Planas i de sessions com a pianista de cabaret.

Barcelona, hivern de 1940

Joaquim busca paper pautat. Li han encarregat una peça ballable i fins i tot li han dit el títol que ha de tenir: *Amor con swing*. Remena papers mentre imagina una progressió d'acords i hi perfila una melodia encomanadissa. No hi ha paper en blanc enlloc? Obre el calaix on guarda les sardanes. Potser allà trobarà alguns pentagrames per omplir. De cop s'atura. Té a les mans "La garba", el conjunt de quatre sardanes que va escriure abans de començar la guerra i que li van merèixer el premi Concepció Rabell d'aquell mateix any. Són les últimes que va escriure, i sembla que faci una eternitat! Desplega la partitura i hi fa un cop d'ull. Hi ha una música lluminosa, vital, plena d'energia i d'optimisme. Durant uns instants, aquella música el transporta a una època feliç. Però les torna a desar al calaix. En mitja hora enllesteix la peça ballable que li han encarregat. Ja no té ganes d'escriure res més. No tornarà a obrir el calaix de les sardanes fins al cap de cinc anys.

- 1 A *Montserrat* està enregistrada per la Cobla de Cambra de Catalunya en el CD "Música simfònica per a dues cobses" (dir. Jesús Ventura). Ed. CMdeMC, 2000.
- 2 El mateix autor va enllestir una versió per a orquestra d'*Impressions camperoles*, enregistrada per l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya (dir. Lawrence Foster). Ed. TVC-Disc, 1997.
- 3 PADROSA, Inés; RAMIÓ, Concepció. *La nissaga dels Serra*. Col·lecció Mos número IX. Ed. GISC, 2000. Pàg. 202
- 4 Una bona part de la producció orquestral de Joaquim Serra està enregistrada en el disc compacte "Joaquim Serra, obra orquestral." Orquestra Simfònica del Vallès (Emili Brugalla, piano; Salvador Brotons, director). Ed. Naxos, 2001. Vegeu també MOLERO, Esteve. "La música orquestral de Joaquim Serra", dins la revista *L'Obra* núm. 11 (febrer-abril 2002).
- 5 Les *Cinc cançons* basades en poemes de Josep Carner són les últimes que va escriure Serra. La seva producció de *lieder* es limita deu peces, bona part de les quals estan enregistrada en el CD "Joaquim Serra, Trio & Cançons." Ed. Columna Música, 2001.
- 6 PADROSA & RAMIÓ. Op. cit. Pàg. 95

Aquest enregistrament inclou un segon bloc, ara de 14 sardanes, que segueixen a les 15 del primer CD ja editat. La disposició dins del CD està rigorosament en l'ordre en que foren escrites. La numeració (s16, s17,...) segueix aquest ordre, i en el llistat que segueix va acompanyada del número d'obra que cada sardana té dins del catàleg general de les composicions originals de Joaquim Serra. La catalogació, que fou començada en vida del compositor per la seva tia, la Maria Àngels Corominas, ha estat completada per Concepció Ramió i publicada a l'Annex del seu llibre "La nissaga dels Serra", treball que ja hem citat anteriorment.

Aquest llistat de les sardanes enregistrades es complementa amb les dades que hem extret de les partitures originals:

Vora el rierol

(s16/Obra 22) (Setembre 1926) -Premiada en el Concurs Musical de Calella (1926)-

En Cintet

(s17/Obra 26) (Febrer 1927)

La noia alegre que no sap plorar (s18/Obra 28) (Abril 1928)

-A Josep Puig Pujades (Foment de la Sardana de Figueres)-

Remembrança

(s19/Obra 30) (Desembre 1928) -A la memòria d'Ignasi Iglésies-

Mar blava

(s20/Obra 34) (1929)

Esplais

(s21/Obra 44) (Desembre 1931)

Evocació

(s22/Obra 46) (Maig 1932)

-Premiada en el Concurs Musical de la Comissaria de la Generalitat a Girona (1932)

Joliua

(s23/Obra 47) (Desembre 1933)

Ofrena

(s24/Obra 49) (Maig 1934) -A Pere Jordà-

El petit Albert

(s25/Obra 50) (Maig 1935) -Al nen Albert Garriga-

Joïosa!

(s26/Obra 54) (1936)

Tendreses

(s27/Obra 55) (1936)

Rocacorba

(s28/Obra 56) (1936)

Apassionada

(s29/Obra 57) (Febrer 1936)

- Al conjunt d'aquestes quatre darreres sardanes, presentat sota el nom de "La garba", s'adjudicà el Premi de la Fundació Concepció Rabell (1936)-

joaquim serra amb margarida lleó, la que serà la seva esposa /
amb el mestre morera i companys de l'escola municipal de música de barcelona d'excursió a sirges

La Cobla de Cambra de Catalunya i el seu director Jesús Ventura
durant l'enregistrament a l'Auditori Pau Casals

els músics de l'enregistrament

la cobla de cambra de catalunya ha estat dirigida per **jesús ventura** ha comptat amb els següents instrumentistes:

elobiol:

Jordi Figaró
(12,13)
Isabel Gregori
(3,8,9,14)
David Puertas
(1,2,4)
Xavier Torrent
(5,6,7,10,11)

trible:

Joan Barrera
(I-5,12,13; II-6,10)
Xavier Lozano
(II-5,7,11,12,13)
Jordi Feliu
(I-6,7,10,11)
Armand Franco
(I-1,2,3,4; II-8,9)
Eugènia Camats
(II-1,3,14)
Vicenç Vidalou
(I-8,9,14; II-2,4)

tenora:

Quim Duran
(I-6,12; II-7,10,13)
Jordi Figaró
(I-10,11; II-5)
Marià Franco
(I-8,9,14; II-2,3)
Jordi Paulí
(I-5,7,13; II-6,11,12)
Ramon Saladrígues
(I-2; II-1,4,8,14)
Josep Antoni Sánchez
(I-1,3,4; II-9)

Trompeta:

Alexandre Baiget
(I-2,4,8,9)
Esteve Molero
(II-1,4,14)
Jordi Pons
(I-5,10,11; II-6,7)
Roger Santiago
(I-13,14; II-2,3,8,9,10,12)
Jordi Serrano
(I-1,3,6,7,12; II-5,11,13)

trombó:

Ivan Babiloni
(6,10,11)
Jordi Giménez
(5,7,12,13)
Josep Maria Guinart
(2,8,14)
Isidra López
(1,3,4,9)

riscorn:

Ivan Babiloni
(I-5,12)
Jordi Estartús
(I-10,11; II-5,6,7,13)
Josep Maria Guinart
(I-2,5; II-1,4,7)
Miquel Àngel López
(I-1,2,3,4; II-8,9,14,)
Josep Moliner
(I-6,7,13; II-10,11,12)
Albert Pol
(I-8,9,14; II-2,3)

contrabaix:

Joan Jordi Beumala
(5,7,10,12)
Tomàs Espanyó
(6,11,13)
Francesc Saladrígues
(8,9,14)
Marc Santiago
(1,2,3,4)